

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ МОВОЗНАВСТВА ІМ. О. О. ПОТЕБНІ НАН УКРАЇНИ**

**ПРОГРАМА ВСТУПНОГО ІСПИТУ
ДО АСПІРАНТУРИ
ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ В11 ФІЛОЛОГІЯ
(НАПРЯМ «РОМАНСЬКІ МОВИ»)**

Схвалено рішенням ученої ради

Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України

від 29 квітня 2025 р. (протокол № 7)

РОМАНСЬКІ МОВИ

1. Поняття романізації, чинники романізації. Романія як поняття. Історичні умови формування і поширення романських мов (утворення держав на романізованих територіях). «Великі» та «малі» романські мови.
2. Предмет романської філології. Романські мови як група мов: історична спільність між романськими мовами на різних рівнях (фонетика, граматики і лексика). Класифікація романських мов.
3. Романські мови у соціолінгвістичному аспекті. Кількість романських мов і кількість мовців у сучасному світі. Літературні романські мови і діалекти.
4. Латина як основа романських мов. Народна латина. Фактори диференціації народної латини та утворення романських мов: етнічні (субстрат, суперстрат, адстрат), хронологічні та соціальні.
5. Спільнороманський лексичний фонд. Питома романська лексика. Причини лексичної диференціації романських мов. Порівняльна характеристика словникового складу романських мов.
6. Перші писемні та літературні пам'ятки романських мов.
7. Методи вивчення романських мов. Порівняльно-історичний і молодограматичний напрями. Соціолінгвістичний підхід. Стилїстика. Лінгвістична географія та ареальні дослідження. Романський лінгвістичний атлас. Лінгвокультурологія і вивчення романських мов. Теорія мовних контактів.
8. Фонема, звук, літера. Поняття «фонетичного закону». Фонологічна система романських мов. Артикуляційна база мови.
9. Вокалізм і консонантизм романських мов. Основні протиставлення у системі вокалізму і консонантизму. Особливості вимови у романських мовах.
10. Основні правила зв'язування голосних у мові. Дифтонг, трифтонг. Спрощення консонантних груп у мовному потоці. Явище асиміляції звуків мови. Склад і складоподіл у романських мовах.
11. Словесний наголос та його ознаки. Акцентна організація романських мов: ритмічний, фразовий наголос, членування фрази на синтагми. Типи словесного наголосу. Функції графічного наголосу.
12. Інтонія, види інтонації, компоненти інтонації, основні інтонаційні моделі романських мов. Особливості інтонаційних моделей варіантів романських мов.
13. Ономасіологія та семасіологія. Лексичне значення і поняття. Вмотивованість та невмотивованість лексичного значення. Внутрішня форма слова та її національна своєрідність. Народна етимологія. Лексичне значення

і зміст слова. Граматичне значення. Полісемія і моносемія. Типи лексичних значень. Метафора, метонімія, синекдоха. Семантичне поле.

14. Ономастика. Антропоніми і топоніми. Основні види топонімів та їх походження. Основні лексичні пласти, що входять до складу топонімів романських мов. Соціолінгвістична природа топонімів. Топоніми як джерело національної історії та культури (топоніми і фразеологія).

15. Джерела формування і поповнення лексики романських мов. Слова латинського походження як основа лексичного корпусу романських мов. Спільнороманський лексичний фонд. Етимологічні дублети. Поняття "основного фонду" мови.

16. Лексична диференціація романських мов. Кельтизми. Іберизми. Еллінізми. Германізми. Арабізми. Італіанізми. Каталанізми. Англізми. Індіхенізми. Внутрішньомовне семантичне взаємовідношення лексики романських мов. Омонімія. Полісемія. Синонімія. Антонімія. Паронімія.

17. Часова диференціація лексики романських мов. Архаїзми та їх розряди. Функції архаїзмів у мові. Неологізми та їх розряди. Відмінність неологізмів від okazіональних слів. Основні моделі утворення неологізмів. Неологізми-запозичення у сучасних романських мовах. Поняття «варваризму».

18. Соціально-функціональна диференціація лексики романських мов. Терміни та номенклатурні найменування. Концепція терміносистеми. Полісемія і моносемія в термінології. Основні словотвірні моделі формування термінів. Взаємодія між загальною і термінологічною лексикою. Концепція аргю і жаргону. Жаргони професійні, соціальні, таємні. Джерела жаргонної лексики.

19. Територіальна диференціація лексики романських мов. Типологія мовних станів і ситуацій у романомовних країнах. Територіальні і національні варіанти, діалекти і субдіалекти. Паніспанізми і латиноамериканізми. Регіоналізми. Варіантизми. Діалектизми та регіоналізми. Локалізми.

20. Проблема національно-культурної семантики лексичних одиниць у романських мовах. Міжваріантна синонімія. Міжваріантна омонімія. Основні типи інтерференції у полінаціональних мовах.

21. Загальна характеристика фразеологічних одиниць та їх типологія. Основні лексико-семантичні та граматичні ознаки фразеологізмів (лексикалізованість, відтворюваність, стійкість, семантична цілісність, ідіоматичність, словесно виражена внутрішня форма, лексикологічна маркованість).

22. Моносемія і полісемія у фразеології. Фразеологічні синоніми. Омонімія у фразеології. Фразеологізми-антоніми.

23. Типи фразеологічних одиниць. Фразеологізми іменні, дієслівні, ад'єктивні, прислівникові.
24. Ідіоми із запереченням у структурі. Способи вираження заперечення у романських мовах.
25. Основні етапи розвитку теоретичної граматики романських мов. Одиниці граматичної будови. Морфема. Слово. Словосполучення. Граматичні категорії у плані змісту та у плані вираження.
26. Іменник. Лексико-семантичні групи та граматичні категорії іменника. Рід іменника. Особливості утворення форм однини і множини. Субстантивація.
27. Прикметник. Лексико-семантичні групи та граматичні категорії прикметника. Ступені порівняння та інтенсивності. Особливості утворення ступенів порівняння. Позиція прикметника щодо іменника.
28. Детермінативи. Артикль (категорія означеності/неозначеності). Особливості вживання артиклів. Вказівні, присвійні, кількісні, питальні та неозначені детермінативи.
29. Займенник. Класифікація особових займенників, синтаксичні функції та форми займенників. Позиція займенників у фразі. Відносні займенники, їхня класифікація, функції, особливості вжитку. Питальні, вказівні, неозначені займенники.
30. Дієслово. Семантико-граматичні групи дієслів. Відмінювання дієслів (групи дієслів, регулярне й індивідуальне дієвідмінювання). Граматичні категорії дієслова в романських мовах (загальні положення). Класифікація дієслів.
31. Категорія способу дієслова у романських мовах, її система, особливості функціонування. Система часів дієслова у романських мовах, їхня класифікація, особливості вжитку.
32. Неособові форми дієслова. Інфінітив, його дієслівні та іменні ознаки. Конструктивні особливості інфінітива та його синтаксичні функції. Герундій, його дієслівні та адвербіальні ознаки. Значення і функції герундія. Дієприкметник, його дієслівні та іменні ознаки. Функції дієприкметника. Класифікація дієприкметників.
33. Дієслівні перифрази (з інфінітивом, герундієм, дієприкметником), їхня класифікація, синтаксичні функції, особливості вжитку. Конструкції пасивного стану.
34. Числівник. Кількісні та порядкові числівники. Дробові числівники. Синтаксичні функції числівників.
35. Прислівник. Основні лексико-семантичні групи прислівників (якісні, обставинні, кількісні та модальні). Граматична форма і синтаксичні функції прислівників. Складні прислівники і прислівникові вирази. Ступені

порівняння прислівників. Місце прислівника та метод властивості дії. Адвербіалізація.

36. Прийменники та їх класифікація. Семантика прийменників. Особливості вживання прийменників у поєднанні зі сполучниками та іншими прийменниками.

37. Сполучники та сполучні слова. Прості і складні сполучники. Класифікація сполучників.

38. Вигуки. Семантичні ознаки вигуків. Утворення вигуків. Слова символічного характеру і вигуки, утворені з інших частин мови. Функції вигуків.

39. Словотвір. Словотвірні моделі у романських мовах. Словотвірна класифікація слів. Афіксація (префікси, суфікси, інтерфікси, їхня класифікація). Основні словотвірні моделі іменників, прикметників, прислівників, прийменників. Словоскладання та його типи.

40. Словосполучення. Структурно-функціональна і семантична типологія синтаксичних груп.

41. Речення як основна одиниця синтаксису. Структурна схема речення та її реалізація. Предикативність як основна ознака речення. Терміни «предикативність», «предикація», «предикат» та їхнє взаємовідношення. Категорії модальності та часу як основні компоненти предикативності.

42. Ствердні і заперечні речення. Способи вираження заперечення. Заперечення повне та часткове. Класифікація речень за комунікативними характеристиками: оповідальні, питальні, спонукальні, окличні, імплікативні. Питальне речення. Повне та часткове запитання. Риторичне запитання.

43. Класифікація речень за структурною завершеністю. Повні та неповні речення. Класифікація речень за складом. Речення двоскладові та односкладові. Типи односкладових речень, їх семантика та функції. Безособові речення та їх типи. Номінативні речення, їх структура та семантика.

44. Речення прості і складні. Типи зв'язку у складному реченні. Класифікація складних речень. Логічні відносини в складних реченнях (з'єднання, роз'єднання, протиставлення, причинно-наслідковий зв'язок).

45. Поняття головного і підрядного речень. Типологія підрядних речень. Речення з особливими формами предикативних відносин.

46. Члени речення. Підмет і присудок у реченні, їх класифікація та способи вираження у романських мовах. Структурний центр речення. Другорядні члени речення та їх класифікація.

47. Основні періоди історії романських мов. Стара і Нова Романія.

48. Особливості національних варіантів романських мов.

49. Нормалізація романських мов. Проблема норми та варіантів. Романські мови в часи глобалізації.
50. Романістика в Україні.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Йордан Й. Романское языкознание: Историческое развитие, течение, методы. Москва, 1971.
2. Кіркowska І. С. Конспект лекцій із курсу «Вступ до романського мовознавства». Дніпропетровськ, 2013.
3. Корлэтяну Н. Г. Исследование народной латыни и ее отношений с романскими языками. Москва, 1974.
4. Магушинець І. І. Вступ до романської філології. Київ, 2009.
5. Шаровольський І. В. Про народну латинь як основу романських мов. Київ, 1947.

Додаткова

1. Бурсье З. Основы романского языкознания. Москва, 1952.
2. Грамматика и семантика романских языков (К проблеме универсалий) / Под ред. Г. В. Степанова. Москва, 1978.
3. Зубова Т. Е. Введение в романскую филологию / Т. Е. Зубова, Л. Ф. Кистанова, Л. Ф. Чапля. Минск, 1983.
4. Помірко Р. С. Мова і мовна політика в історії становлення романських держав. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2007. № 41. С. 4–7.
5. Сергиевский М. В. Введение в романское языкознание. Москва, 1954.
6. Степанов Г. В. Типология языковых состояний в странах романской речи. Москва, 1976.
7. Тищенко К. Н. Глагольная парадигма романских языков. Сопоставительно-типологические исследования: автореф. дис. ... канд. филол. наук. Киев, 1969.
8. Формирование романских литературных языков / Отв. ред. Г. В. Степанов. Москва, 1984.
9. Alerbach E. Introduction aux études de philologie romane. Francfort, 1965.
10. Allières J. Manuel de linguistique romane. Paris, 2001.
11. Banniard M. Du latin aux langues romanes. Paris, 1997.
12. Coseriu E. Estudios de lingüística románica. Madrid, 1977.
13. Elcock W. D. The Romance Languages. L., 1975.
14. Hall R. A. Jr. Comparative Romance Grammar. New York, 1983.

15. Klinkenberg J.-M. Des langues romanes. Bruxelles, 1999.
16. Metzeltin M. Las lenguas románicas estándar. Historia de su formación y de su uso. Uviéu, 2004.
17. Posner R. R. The Romance Languages. A linguistic Introduction. New York, 1966.
18. Renzi L. Nuova introduzione alla filologia romanza. Bologna, 1985.
19. Rohlfs G. Panorama delle lingue neolatine. Piccolo atlante linguistico panromanzo. Tübingen, 1986.
20. Tagliavini C. Le origini delle lingue neolatine. Introduzione alla filologia romanza. Bologna, 1972.